

Vladan Bajčeta

DANONOĆNA IZLOŽBA

(Živorad Nedeljković: *Otet predeo*, Kulturni centar Novog Sada, Novi Sad, 2022)

Iako poeziju Živorada Nedeljkovića karakteriše izražena autonomnost pjesme, stvaralačka koncentracija na trenutak intenzivnog utiska i odatle proisteklu estetsku samodovoljnost, tom pjesniku nije strano ni nastojanje da lirski tekstovi okupljeni ispod naslova pojedinih zbirki ipak budu međusobno povezani manje ili više vidljivom poetičkom, odnosno tematsko-motivskom vezom. Takva praksa uočljiva je u višedecenijskom rasponu njegovog stvaralaštva od, na primjer, rane knjige *Majka* (1994), do zbirke *Drugi neko* (2005), koje predstavljaju dva vida pomenute umjetničke težnje. Tome se pridružuje i najnoviji Nedeljkovićeva zbirka *Oteti predeo* (2022), koja unosi izvjesne stvaralačke inovacije u tu odliku njegovog pjevanja.

Dok je u pomenutim pjesničkim knjigama iz 1994. i 2005. riječ o intimnom, ispovjednom tonu porodičnih uspomena, odnosno o poetičkom dijalogu s izabranom tradicijskom linijom nacionalnog pjesničkog naslijeđa, kao narečenom, u oba slučaja objedinjujućem faktorom, nit koja povezuje pjesme *Otetog predjela* jeste autorova fascinacija slikarstvom i, nešto šire, likovnošću kao posebnim fenomenom umjetničkog ispoljavanja. Gotovo svaka druga ili treća pjesma u ovoj knjizi sadrži aluziju na neko veliko slikarsko ime, odnosno na neko konkretno slikarsko djelo. U pojedinim primjerima, te pjesme su obilježene minijaturnim lirskim ekfrazama, dok se u drugim pozivaju na arhitekturu ili pak likovni momenat u književnosti, kao specifikum ovovremene literature. Nedeljković je ostao u dobro poznatom svijetu njegovane prisnosti sa porodičnim, a zatim i prvim narednim koncentričnim krugom svog životnog univerzuma – svojim užim geografskim prostorom – ali je sad pokazao potrebu da vječito iskupljujuću ljepotu na taj način svedenog egzistencijalnog ambijenta legitimizuje nečim što dolazi izvan njega samog: ovoga puta iz likovne umjetnosti.

Od samih naslova pjesama kreće Nedeljkovićev lirski dijalog sa slikarstvom, u kojem se na volšeban način već vijekovima ogleda posmatrani svijet, a čiju neuhvatljivu oduhovljenost pjesnik iznova pokušava da jezički fiksira. Pjesma „Pred slikom“ počinje stihovima: „Znam kako je stvoren ovaj sir, / Kriške hleba kako su dobijene. / Vidim pokrete majčinih ruku. / Sliku na kojoj nastaju dobra sveta. // Pune uporne nade, naše su posude / Blistale kao Velaskezov ćup“; a pjesma „Izlet“ slikarski još ponesenije: „Život, to je brodić usidren uz obalu, / A na njemu žar nasmejanih devojaka. / Lepa raskalašnost, gitara i psetance, / Najljupkije od svih koje je držala / Naslikana mlada dama. // Kao kod Renoara, pas vidi i žbunje / I zvonike topola. Svetluca melanholija / U savezu sa naizgled nemarnim odlukama. / Sa srećnim slikarevim dobom.“ Na pjesnikovom radnom stolu, ili uzglavlju, umjesto poezije kao da prije svih stoje Janson, Gombrih, ili poneka monografija o slikaru, stilu, eposi, kad njegova svakodnevnica biva toliko izdašno poetski filtrirana očima gutača umjetnič-

ko-istorijskih knjiga: „Jutro je bruhalo, gorele su boje. / Čuo se udar potpetica po pločniku. / Ritmična i plava rokoko scena“ („Nije strašno“). Knjiga bi se otuda lako mogla u nekom ponovljenom izdanju zamisliti kao bogato ilustrovana, u jednoj vrsti poetsko-vizuelnog prožimanja, ali se čini da pjesnik svjesno računa na upućenost svog čitaoca, odnosno, da mu postavlja jednu vrstu recepcijskog izazova, koji čitanje može učiniti tragalački dinamičnijim.

Ovakvi prizori sreće se na skoro svakoj stranici *Otetog predela*. Najefektniji su onda kad se ukrste sa prepoznatljivom supstancom Nedeljkićevog pjesničkog idioma, koja vlastiti egzistencijalni mikrokosmos nenametljivo uzdiže u prostor slučenog višeg smisla. Pjesma „Sedam i deset“ koliko hrabro toliko i uspjelo spaja holandski barok sa rustikom Šumadije, kako bi u prisnom ambijentu reprodukovala metafiziku Vermerovih žanr-slika: „Grmele su trube u Dragačevu. / Kroz prozor dodirivao sam laste. // Peglala si. Znali smo da je sve kako treba / Da bude, a stvarnost daleko od nas. / Kao vetrenjače i predeli sa slika. / Ono što su tražile, naše su duše stvorile. / Glačala si lale rasute na posteljini. / Vrtovi zemlje na severu: naš san. // Cveće, voda, muzeji, tržnice, demokratija. / Lepo je imati takav život: nasip, branu. / Gledati grad sa svoje obale, kao Vermer. / Zaustaviti kazaljke. Na satu Gradske kuće / U Delftu zauvek je sedam i deset. // Govorila si: petnaestoro dece: veliki svet. / Deca: mleko i med za Vermera i njihovu majku. // Mlekarica je sipala belinu iz bokala. / Bio je srećan dan. I sada je: sedam i deset.“ Budući pažljiv posmatrač, Nedeljkić svuda otkriva nove emanacije likovno ovjekovječene i do sakralnosti univerzalizovane svakodnevnice, čija se uzvišenost otkriva čak i u najobičnijim kućnim poslovima. Tek u zajedničkom pronicanju u umjetničke slike i svijet oko sebe otkriva se istina i jednog i drugog: da uhvaćeni trenutak nije samo povlašćeni momenat efemernosti koja se jednom dogodila i otišla unepovrat. Velika djela su ogledala trajnog u prolaznom, a pjesnik se postavlja kao zainteresovan i produktivan tumač te veze.

Čak i kad nisu u neposrednom aluzivnom ili bilo kakvom drugom stvaralačkom saoglašavanju sa probranim slika(ri)ma, ove pjesme nose u sebi nešto izrazito piktoralno, jednu slikovitost koja snažno polaže na vizuelnu raskoš isječka stvarnosti predložene čitaocu. Tako je već u drugoj pjesmi zbirke karakterističnog naslova „Mesečina iznad obrva“, u kojoj stihovi prepuni floralnog pigmenta impresionistički utapaju žensku ljepotu u zanosnu pozadinu cvijetne dekoracije: „Radnici komunalnog svečeri / Zalivaju cvetne leje na trgu. / Lepo je biti cveće o kome vlast / Brine i obilno ga poji, / A mlazevi padaju na tepihe, / Nežne i nemoćne reči. // Lepo je biti grad u kome / Koračaju latice svih boja. / Neke sa flašicom vode, // Druge sa kornetom u ruci. // Neko sa detetom priča o vodi / I kružnom toku istorije; / Sa ćutljivom mesečinom / Iznad obrva sanja grad u kome je / Svako lice vratak svetlosti.“ Ovakva vrsta životnih ozarenja, uhvaćenih u lirske slike jakog vizualizacijskog potencijala, esencijalne su za zbirku *Otet predeo*.

I u samom naslovu knjige, očigledno, postoji priziv pejzaža kao jednog od osnovnih slikarskih žanrova, koji Nedeljkić iznova i strastveno poetski uobličuje. U pjesmi „Pedeset godina kasnije“ nalazi se uzoran primjer takvog postupka: „Kao na Sezanovoj slici, / Boje su tihe i pune milja, / A ono brdo u dubini, onaj kiparis, / Ono sunce i pokret što ih je stvorio, / Sve je jedno savršenstvo, ljubav.“ Pjesma „Raznobojne kapljice“ donosi slično inspirisan prizor: „Kad je vetar, stabla se ljube, / Kako i priliči plesačima. / Kao da ih je stvorio

Edgar Dega. / Padaju zelene kapljice voska.“ Sezan i Dega nesumnjivo su glavni junaci Nedeljkovićeve lirske istorije umjetnosti, kojima su posvećene i pjesme „Među skeletima“ i „Nisam hteo više“. Važno je istaći da ovakva zaljubljenost u slikarska platna kod Nedeljkovića ne postaje manir, to nisu površne lirske varijacije u dugoj tradiciji dijaloga pjesnika sa slikarima. Naprotiv, zanesenost vizuelno lijepim podstiče ga da dublje pronikne u pjezaž kao esenciju stvarnosti, u kojoj traži vječito izmičuća značenja svekolikog svijeta. Pjesma „Dvor“ iskazuje čežnju za dokolicom ispunjenom dugotrajnim studiranjem Velaskezovih slika, među čijim bi „dvorskim damama i čudima“ pronalazio isto ono za čim zagledano traga u samom životu: „Godinama bdim nad svojim predelima, / Gledam dograđivane detalje. / Čekam da me neki od njih prene.“

Nisu, međutim, svi pejzaži Nedeljkovićevo *Otetog predela* cvijetna polja kojima promiču dame sa suncobranom i psetancetom u naručju. To takođe nisu bidermajerski prizori bezbrižnosti svakodnevnog života izvan metropole. Nedeljković je, između ostalih, u svoju lirsku galeriju uveo jednu od najvećih srpskih slikarki, čiju je biografiju ratne bolničarke upisao u podtekst vlastitog omaža njenom poznatom umijeću: „Da je bilo sreće, i uz nju / Bar tuba obične ljudske pravde, / Nadežda Petrović bi slikala / Na zavojima i preinačila svrhu. [...] Tužna je i mučna istorija zavoja, / Tamnih palimpsesta. / Svedoče o geleru ili bajonetu. / O tubi bola. Lični pečati. [...] Sem kože, nema drugih zavoja / Na danonoćnoj našoj izložbi“ („Lični pečat“).

Među ostalim umjetnicima koji Nedeljkoviću pomažu da tumači tajnu pojavnosti ljudskog života i svijeta koji ga okružuje, njegovim stihovima promiču još i stvaraoci poput arhitekta La Korbizjea sa svojom kućom na obali, ili pisca Zebalda sa mračnom fotografijom ugrađenom u tekst svog romana. Vizuelni spektar *Otetog predela* tako postaje širi od upravo predloženog u njegovom tek jednom, ali svakako najbitnijem aspektu. Stoga treba ostaviti ponešto i samom čitaocu da otkrije vođen tragom ove kritički iscrtane mape pjesnikove ljubavi za umjetnost, jer ta potraga će mu se svakako isplatiti.